

Με δύναμη από την επαρχία

23 Νοεμβρίου 2018
2203

Για τη συλλογή πεζών του Γιάννη Η. Παππά «Θαμπές ζωές» (εκδ. Καστανιώτη).

Του Γιώργου Αράγη

Πεζογραφήματα [1] ονομάζει ο συγγραφέας τα 33 πεζά που απαρτίζουν τον τόμο *Θαμπές ζωές*. Τα πεζά αυτά έχουν δομή παραδοσιακή, διαρθρωμένη χρονολογικά, τα περισσότερα (25) σε πρώτο πρόσωπο και τα λιγότερα (8) σε τρίτο, είτε με αφηγητή ένδοκιμενικό, είτε με αφηγητή θεατή ή και άκροατή. Ως προς την έκταση έχουμε διαφορές, με τό μικρότερο («Τά λευκά δόντια») να είναι μιάμιση σελίδα και τό μεγαλύτερο («Η τελευταία φωτογραφία») δεκαπέντε σελίδες. Γενικά είναι κείμενα μικρής έκτασης. Μερικά διαδραματίζονται στο χωριό από τό οποίο κατάγεται ο πεζογράφος (Χαλκιάδες Άρτας), αλλά και σε άλλα μέρη πάντα σχεδόν σε σχέση με τίς μετακινήσεις του συγγραφέα. Ιστορίες θά λέγαμε τής επαρχίας κατά τό πρότυπο τής παλιότερης ήθογραφίας. Αλλά όχι. Θά εξηγήσω παρακάτω τή διαφορά.

Έδω και είκοσι, εικοσιπέντε, χρόνια, ή Αθήνα έχει χάσει τά πρωτεία στή διηγηματογραφία, διατηρώντας τήν ύπεροχή στό μυθιστόρημα. Πρόκειται γιά τή σημαντικότερη εξέλιξη που πραγματοποιήθηκε τά χρόνια αυτά στόν τομέα τής πεζογραφίας μας. Η αλλαγή, κρίνοντας ύστερόχρονα, θά έλεγα πώς προαναγγέλθηκε με τά διηγήματα του Δ. Χατζή. Ακολούθησαν οι διηγηματογράφοι Γ. Ίωάννου, Ν. Χριστιανόπουλος, Η. Παπαδημητρακόπουλος, Χ. Μηλιώνης, Θ. Βαλτινός. Κι έπειτα άλλοι νεότεροι, (Π. Σφυρίδης, Τ. Καζαντζής, Μ. Κουγιουμτζή, Τ. Καλούτσας, Γ. Σκαμπαρδώνης, Σ. Κοφαχείλης από τή Θεσσαλονίκη, Β. Τσιαμπούσης από τή Δράμα, Π. Μάρκογλου, Κ. Χαρπαντίδης από τήν Καβάλα, Γ. Άτζακας από τή Θάσο, Γ. Καισαρίδης από τή Βέροια, Η. Παπαμόσχος από τήν Καστοριά, Α. Βαναργιώτης από τά Τρίκαλα, Σ. Δημητρίου από τή Θεσπρωτία, Ε. Κίτσιου από τήν Κόνιτσα, Δ. Πετσετίδης από τή Σπάρτη, Κ. Λογαράς από τήν Πάτρα, Α. Αλεβίζος από τήν Καλαμάτα, Γ. Μανουσάκης από τά Χανιά, κ.ά.). Στή σερά αυτής τής διηγηματογραφίας από τήν επαρχία έρχεται τώρα νά πάρει θέση τό βιβλίο του Γ. Η. Παππά.

Θέλω νά σημειώσω πώς οι διηγηματογράφοι τής επαρχίας, δέν είναι πιά φτωχοί συγγενείς του κέντρου. Αντίθετα έχουν πολύ καλή παιδεία, γνωρίζουν τίς σύγχρονες

τάσεις, και δέν είναι άνυποψίαστοι, όσον άφορα τούς άφηγηματικούς τρόπους.

Έπιπλέον έχουν επίγνωση ότι είναι συνεχιστές μιās λαμπρής διηγηματικής παράδοσης, ό,τι καλύτερο δηλαδή έχει νά παρουσιάσει μέχρι σήμερα ό νεοελληνικός πεζός λόγος.

Θέλω νά σημειώσω πώς οι διηγηματογράφοι τής έπαρχίας, δέν είναι πιά φτωχοί συγγενείς του κέντρου. Αντίθετα έχουν πολύ καλή παιδεία, γνωρίζουν τίς σύγχρονες τάσεις, και δέν είναι άνυποψίαστοι, όσον άφορα τούς άφηγηματικούς τρόπους. Έπιπλέον έχουν επίγνωση ότι είναι συνεχιστές μιās λαμπρής διηγηματικής παράδοσης, ό,τι καλύτερο δηλαδή έχει νά παρουσιάσει μέχρι σήμερα ό νεοελληνικός πεζός λόγος. Κι είναι άλήθεια πώς στό μυθιστόρημα, παρόλη τή σύγχρονη ύπερπαραγωγή, ποιοτικά ή Έλλάδα δέν συγκρίνεται με άλλες δυτικές χώρες. Ένώ δέν μειονεκτεί σέ τέτοια σύγκριση στόν τομέα τής διηγηματογραφίας, όπως δέν μειονεκτεί επίσης στόν τομέα τής ποίησης.

Τό ύλικό τους οι διηγηματογράφοι τής έπαρχίας τό άντλούν από πέντε κυρίως πηγές. Από τόν τόπο τής καταγωγής τους, από τόν Έμφύλιο πόλεμο, από τήν μετεμφύλια συνέχεια, από τήν άστική μετατόπιση του έλληνικού χωριού, από τή μετανάστευση τής ύπαιθρου προς τά άστικά κέντρα τής χώρας και προς άλλες χώρες (Ευρώπη, Άμερική, Αυστραλία, Σοβιετική Ένωση). Τελευταία και από τή μετανάστευση άλλοεθνών προς τήν Έλλάδα. Έννοείται πώς οι παραπάνω διηγηματογράφοι δέν είδαν με τό ίδιο μάτι και δέν άντλησαν στό ίδιο ποσοστό τό ύλικό τους από τίς πηγές αυτές.

Στήν περίπτωση του πεζογράφου, στόν όποιο αναφέρομαι εδώ, έκτός από τόν τόπο τής καταγωγής του, προέχει ή άστική μετάπτωση του έλληνικού χωριού και ή μετανάστευση. Ό Έμφύλιος και ή συνέχεια, έχει μικρή συμμετοχή, αλλά όχι μικρής σημασίας.

Μιλώντας για τόν τόπο τής καταγωγής του και τήν άστική μετατόπιση του έλληνικού χωριού, χρειάζεται νά είπωθεί πώς τά έλληνικά χωριά στην εικοσαετία 1960-1980 παρουσίασαν σημαντική άλλαγή. Από τή στιγμή που έφτασε σ' αυτά τό ήλεκτρικό ρεύμα, τό νερό μέσα στα σπίτια και τό αυτοκίνητο απέξω από τήν πόρτα, άπόκτησαν λουτροκαμινέ, ψυγείο, ήλεκτρική κουζίνα, θέρμανση, ραδιόφωνο, τηλεόραση, κ.λπ. Άκόμα και τά νέα σπίτια χτίστηκαν με βάση τό τσιμέντο και όχι τήν πέτρα όπως παλιά. Μιά άλλαγή που δέν άφησε άπειραχτη και τήν πολιτισμική πλευρά τής χωριάτικης ζωής. Αυτό τό πέραςμα του χωριού από τή μία κατάσταση στην άλλη μάς τό δίνει ό Γ. Η. Παππās με πολύ άδρό τρόπο. Είπα νωρίτερα πώς τό βιβλίο του θυμίζει τήν παλιότερη ήθογραφία, αλλά ή παλιότερη ήθογραφία, του τύπου λ.χ. του Α. Καρκαβίτσα, παρουσίαζε τή ζωή του χωριού όπως ήταν, άμετακίνητη. Σταθερή, ζηλευτή ή όχι, πάντως χωρίς νεωτεριστικές άλλαγές. Στους διηγηματογράφους τής έπαρχίας, όπως και στην περίπτωση του βιβλίου *Θαμπές ζωές*, έχουμε μία κοινωνία σέ δυναμική κατάσταση – όχι σέ στατική τήν έλληνική ύπαιθρο σέ μεταβατικό στάδιο. Ένα στοιχείο που διαχωρίζει τή νεότερη διηγηματογραφία από τήν παλιότερη του Ε. Ροΐδη, του Δ. Βικέλα, του Γ. Βιζυηνού, του Α. Καρκαβίτσα, του Α. Παπαδιαμάντη, κ.ά. Για τήν παλιότερη θά μπορούσε νά μιλήσει κανείς, ίσως όχι άκριβολογώντας, περί ήθογραφίας. Με τή νεότερη ώστόσο βρισκόμαστε μακριά από παρόμοιους χαρακτηρισμούς, καθώς ή άστική μεταβολή τής σύγχρονης ύπαιθρου δέν βασίζεται στα έθιμοτυπικά δεδομένα του χωριού. Στόν τόμο *Θαμπές ζωές*, έχουμε αρκετά κείμενα, που δείχνουν, άμεσα ή έμμεσα, τό πέραςμα του παραδοσιακού χωριού προς τήν άστική του εξέλιξη. Σημειώνω τά ακόλουθα. «Η δερμάτινη μπάλα», «Δροσερά καλοκαίρια μιās δροσερής εποχής», «Οί “καλοσύνες” του χωριού», «Ο άφορεσμένος», «Τό ραντεβού που δέν έγινε», «Λεμονιά ή... ποιήτρια», «Τά μπλέ παπούτσια», «Οί φίλοι μας τά ζωά». Στο τρισελίδο «Οί “καλοσύνες” του χωριού», λ.χ., αφού γίνει λόγος για τή στερημένη και σκληρή ζωή του χωριού, μαθαίνουμε, ανάμεσα σέ άλλα, πώς ό κόσμος άποπατούσε στη φύση. Όχι για άλλο λόγο, αλλά γιατί τά περισσότερα, άν όχι όλα, τά σπίτια δέν είχαν άπόπατους. Κάτι ώστόσο που άπόκτησαν, με διαταγή, τόν καιρό τής άπριλιανής δικτατορίας. Ένώ «Τώρα έχουν όλοι τά ώραία τους μάνια...». Όμως τήν άλλαγή του χωριού θά τή δούμε και στό πεδίο τής νοοτροπίας, ιδίως στην άλλαγή που συμβαίνει ανάμεσα στις σχέσεις των δύο φύλων – στην κρίση του γάμου και τής οικογενειακής ζωής.

Η μετανάστευση, ή έσωτερική κυρίως, αλλά και ή έξωτερική, συνοδεύει τήν πλειονότητα των πεζών, καθώς συμμετέχει ως διηγηματικός ιστός σέ όλα σχεδόν τά κείμενα του τόμου.

Η μετανάστευση, ή έσωτερική κυρίως, αλλά και ή έξωτερική, συνοδεύει τήν πλειονότητα των πεζών, καθώς συμμετέχει ως διηγηματικός ιστός σέ όλα σχεδόν τά κείμενα του τόμου. Ταυτόχρονα και ή συνδετική γραμμή χωριού πόλης και άντίστροφα δηλώνεται ή ύποδηλώνεται στην πλειονότητα των κειμένων. Έτσι δέν θά έπιμείνω σ' αυτό τό κοινό έδαφος τής άφήγησης, αλλά σέ όρισμένες ειδικότερες πλευρές της, στις όποιες τό μεταναστευτικό έδαφος δέν παύει νά ναι λίγο πολύ παρόν.

Ένας αριθμός πεζογραφημάτων ανήκει στην κατηγορία που θά τήν ἔλεγα σκίτσα προσωπογραφιῶν. Σ' αὐτά, μέσα σέ λίγες σελίδες, ὁ συγγραφέας μᾶς δίνει τά βασικά χαρακτηριστικά ὀρισμένων ἀτόμων. Ὅρισμένων μέ τήν ἔννοια τῆς ιδιαιτερότητας τοῦ καθένα, χωρίς νά ἔχουν κοινές ἐπιδιώξεις ἢ κοινούς προσανατολισμούς. Ἐκτός ἀπό τό γεγονός ὅτι ἀκολουθοῦν τό μοναχικό ἄστρο τους μέ δυσανάλογη σχέση ἀνάμεσα στίς ἐπιθυμίες τους καί στά ἀποτελέσματα. Πρόκειται γιά ἄτομα τῆς κοινωνικῆς περιφέρειας, μέλη ὡστόσο τοῦ κόσμου μας, μέ κοινωνικές προεκτάσεις, πού προκαλοῦν τό συγγραφικό ἐνδιαφέρον. Στήν κατηγορία αὐτή ἀνήκουν τά κομμάτια πού ἐπιγράφονται, «Ἡ Βασίλω», «Ἡ Νίτσα μέ τ' ὄνομα», «Ὁ “Γερμανός”», «Ὁ “Κορεάτης”», «Ὁ Πασχάλης ὁ καυλιάρης», «Μιά νύχτα μ' ἕναν τραμποῦκο», «Ὁ “Δεκατριάρης”», «Ὁ τραβεστί μέ τό σκυλί», «Ὁ Μῆτσος ὁ χασικλῆς», «Ὁ δόκιμος καί ἡ “θείτσα”», «Τά λευκά δόντια», «Ὁ σερβιτόρος».

Ἄλλα δύο σημεία τοῦ βιβλίου πού τραβοῦν τήν προσοχή εἶναι τά ἐπόμενα.

Τό πρῶτο ἀφορᾷ τίς σχέσεις ἀνάμεσα στά δύο φύλα στό πλαίσιο τοῦ γάμου. Κάνει ἐντύπωση ἡ δυσαρμονία αὐτῶν τῶν σχέσεων καί ἡ κατάληξή τους. Πρόκειται συνήθως γιά σχέσεις ἀνάγκης καί συνεπῶς ἀρκετά συμβατικές. Μιλώντας ἔτσι, ἔχω κατά νοῦ τά πεζά, «Ἡ Βασίλω», «Ἡ Νίτσα μέ τ' ὄνομα», «Ὁχι μπροστά στό παιδί», «Γιά χάρη τῶν παιδιῶν». Μία ἀπό τίς συζητήσιμες πλευρές αὐτῶν τῶν κειμένων ἀφορᾷ τίς ἐξωσυζυγικές ἐρωτικές σχέσεις τῶν γυναικῶν, ἰδίως ὅταν μεταναστεύουν στήν πόλη. Κάτι πού δέν ὀφείλεται, καθώς πιστεύω, σέ κακῶς ἐννοούμενες φεμινιστικές ἰδέες, ἀλλά σέ ἀντίδραση στά καταπιεστικά ἤθη καί στή στερημένη ζωή τῆς ὑπαίθρου. Οἱ ἄντρες τους, πιστοί στά κεκτημένα δικαιώματά τους, μένουν σχετικά ἀμήχανοι, τελικά ὁμως ὁ συντηρητισμός τους τούς ὠθεῖ κάποτε μέχρι τή βία καί τό ἔγκλημα. Ὁ συγγραφέας δέν δίνει ἐξηγήσεις, δέν συζητάει τά γεγονότα, μόνο τά ἐκθέτει. Πράγμα θετικό γιά τήν ποιότητα τῶν κειμένων.

Τό δεύτερο σημεῖο ἀφορᾷ πάλι ὀρισμένα πεζά τοῦ τόμου. Σ' αὐτά αἰωρεῖται ἕνα ἐρωτηματικό, σάν νά περιμένει ὁ ἀναγνώστης κάποια ἐξήγηση πού δέν δίνεται. Ἐννοῶ, πρῶτα, τά κείμενα πού ἐπιγράφονται, «Ἡ τελευταία συνάντηση», «Τό ραντεβού πού δέν ἔγινε», «Τά μπλέ παπούτσια» καί «Ὁ Πασχάλης ὁ καυλιάρης», στά ὁποῖα μένει ἀναπάντητη ἡ τελική στιγμή. Ἡ ἀπάντηση βέβαια λανθάνει, ἀλλά ὁ συγγραφέας μένει κι ἐδῶ στά γεγονότα. Στό πρῶτο κείμενο, δύο νέοι πού σπουδάζουν ἀγαπιῶνται μέ πάθος. Στό τέλος τῶν σπουδῶν τους, λόγω τῶν συνθηκῶν, χωρίζουν παρά τή θέλησή τους. Μετά ἀπό ἕνα χρόνο συναντιῶνται στίς διακοπές τους, κάνουν παθιασμένο κρεβάτι γιά κάμποσες μέρες καί μετά χωρίζουν γιά πάντα. Στό δεύτερο, ἕνας καθηγητής νεοοδιορισμένος σέ χωριό, πού ὑπῆρχε γυμνάσιο καί λύκειο, εἰδοποιήθηκε ἀπό τούς συνάδελφούς του νά μή μπλέξει μέ μαθήτριες, γιατί αὐτό θά σήμαινε ὑποχρεωτικό γάμο. Ἔτσι πέρασε ἕνας χρόνος, ἄν καί μιά ὁμορφη, λυγερόκορμη, μαθήτριά του πολύ τήν λιγουρευόταν. Ἀλλά κι αὐτή τό ἴδιο. Τόν ἐπόμενο χρόνο ἡ κοπέλα ἀποφοίτησε. Τότε, μέ τή βοήθεια μιᾶς φίλης της, κατάφεραν νά βρεθοῦν κρυφά γιά λίγο. Ὅμως ἤθελαν νά συναντηθοῦν πῶς ἄνετα καί συμφώνησαν νά πάνε στήν πόλη σέ ξενοδοχεῖο. Ὁ καθηγητής πῆγε καί περίμενε, ἀλλά ἡ κοπέλα δέν ἐμφανίστηκε κι ἔκτοτε στό χωριό ἀπόφευγε τόν καθηγητή. Στό τρίτο ἕνα πολύ φτωχό παιδί τῆς Β' γυμνασίου, ἀρκετά μοναχικό καί κάπως διαφορετικό, τράβηξε τήν προσοχή τῶν καθηγητῶν του. Μέ τήν ὑπόδειξη τῶν γονιῶν του οἱ καθηγητές τοῦ ἀγόρασαν κάτι πού ἐπιθυμοῦσε, ἕνα ζευγάρι μπλέ ἀθλητικά παπούτσια. Καί τά ἔδωσαν στούς γονεῖς του, ὥστε νά μήν καταλάβει τό παιδί πῶς ἦταν δῶρο. Τή μέρα πού τά φόρεσε ὁ Ἀπόστολος πῆγε στό σχολεῖο του «σκεπτικός καί συννεφιασμένος» καί κάποια στιγμή τόν βρῆκαν νά χτυπάει τήν πόρτα τῆς αἴθουσας μέ τά καινούρια παπούτσια καί μετά νά κλαίει. Στό τέταρτο, ἕνας παιδικός φίλος τοῦ ἀφηγητῆ παινεύοταν γιά γυναικάκιας, ὁμως τά γεγονότα ἄλλα ἔδειχναν. Μετά ἀπό πολλά χρόνια ἕνας ταξιτζής στήν Ἀθήνα τοῦ παινεύεται ὡς γυναικάς. Στόν ἀφηγητή θυμίζει τό κόψιμο τοῦ παιδικοῦ φίλου του. Κι ὅταν κατεβαίνει ἀπό τό ταξί φωνάζει στόν ταξιτζή, πού ἦδη ἀπομακρύνεται: «Ἄ, ρέ Πασχάλη καυλιάρη». Ἦταν αὐτός; Ἐκτός ἀπό αὐτά τά τέσσερα κείμενα θά πρόσθετα ἄλλα δύο. Τά: «Ἡ οὐρά τῆς ἀλεπούς» καί «“Δύο ἀπ' ὅλα”», κάπως διαφορετικῆς ἐρωτηματικῆς ὑφῆς.

Ἡ ἀπόσταση ἀπό ἐκεῖνα τά χρόνια εἶναι μεγάλη, κάπου ἑβδομήντα χρόνια. Θά περίμενε γι' αὐτό κανεῖς ἕναν πῶς συγκρατημένο ἀφηγηματικό τόνο. Μέ μιά μεγαλύτερη ἐπιμονή στά περιστατικά, χωρίς φίλαντες ἐξάρσεις, θά κέρδιζε πιστεύω περισσότερο τό κείμενο.

Μέ τόν Ἐμφύλιο σχετίζονται δύο πεζά τοῦ βιβλίου. Τό «Λίγο πρὶν ἀπ' τήν αὐγή» καί τό ἐκτενέστερο «Τό χιτώνιο ἢ “Ποιός θά μοῦ δώσει πίσω τά παιδικά μου χρόνια”». Καί τά δύο εἶναι δοσμένα ἀπό ἀριστερούς, ἐνδοκειμενικούς, ἀφηγητές. Ἀπό πρόσωπα πού μιλοῦν γιά τήν περιπέτειά τους. Στό πρῶτο μιά κοπέλα 21 χρονῶν βρίσκεται στή φυλακή γιά τά φρονήματά της καί τήν αὐγή πρόκειται νά ἐκτελεστεῖ. Δέν τήν πιάνει ὕπνος, αἰσθάνεται πῶς ἔχει δικαστεῖ ἄδικα, ἀφοῦ τό μόνο πού ἔκανε ἦταν νά πολεμήσει τόν κατακτητή. Ἡ ἀφήγηση κλιμακώνεται, ὅσο περνάει ἡ ὥρα, μέ τίς στερνές σκέψεις καί τά αἰσθήματα τῆς κοπέλας. Νομίζω πῶς ὁ συγγραφέας ἰσορρόπησε τό κείμενο ἐκφραστικά, χωρίς νά πέσει σέ μελοδραματικούς τόνους. Κάτι πού ἡ περίσταση τό εὐνοοῦσε. Τό πεζό αὐτό παραπέμπει ὀλοφάνερα στό διήγημα τοῦ Δ. Χατζῆ «Μαργαρίτα

Περδικάρη». Τό δεύτερο κείμενο «Τό χιτώνιο...» ἀφορᾶ τήν ἱστορία μιᾶς γυναίκα, τῆς Ἀρετῆς Σκεύη-Μπακιρτζῆ πού, κοριτσάκι καί ἔκτοτε, ἔζησε τήν περιπέτεια τῶν παιδιῶν πού ἔφυγαν ἀπό τήν Ἑλλάδα μέ τό Παιδομάζωμα. Τά παιδιά αὐτά πέρασαν τά σύνορα, μπῆκαν στήν Ἀλβανία κι ἀπό κεῖ, μέσα ἀπό τή Γιουγκοσλαβία, πέρασαν στή Ρουμανία καί φιλοξενήθηκαν στήν Οὐγγαρία. Ἡ ἀπόσταση ἀπό ἐκεῖνα τά χρόνια εἶναι μεγάλη, κάπου ἑβδομήντα χρόνια. Θά περίμενε γι' αὐτό κανεῖς ἕναν πιό συγκρατημένο ἀφηγηματικό τόνο. Μέ μιά μεγαλύτερη ἐπιμονή στά περιστατικά, χωρίς φίλαντες ἐξάρσεις, θά κέρδιζε πιστεύω περισσότερο τό κείμενο.

Ἕνα πεζό μέ τίτλο, «Πίσω θά μᾶς πᾶνε καρφωμένους, ὅταν κλείσουμε τά μάτια», μᾶς δίνει τόν μονόλογο, μιᾶς Ἀλβανίδας πού ζεῖ στήν Ἑλλάδα. Στόν μονόλογό της διεκτραγωδεῖ τή μεταναστευτική ὀδύσσεια τῶν Ἀλβανῶν πρὸς τή χώρα μας μετά τό καθεστῶς τοῦ Ε. Χότζα. Τό τελευταῖο καί ἐκτενέστερο γραφτό τοῦ τόμου ἐξιστορεῖ τή ληστρική δράση καί τό τέλος τοῦ Θωμᾶ Καντᾶρα στήν περιοχή τῆς Ἐλασσόνας.

Ο Γιάννης Η. Παππάς

Τά πεζογραφήματα τοῦ βιβλίου *Θαμπές ζωές*, παρουσιάζουν ποικιλία ὡς πρὸς τά θέματά τους, τούς προσανατολισμούς καί τούς προβληματισμούς τους. Ποικιλία ἐπίσης στόν ἀνθρωπογεωγραφικό τομέα.

Ἐλπίζω νά φάνηκε ἀπό τά παραπάνω πὸς τά πεζογραφήματα τοῦ βιβλίου *Θαμπές ζωές*, παρουσιάζουν ποικιλία ὡς πρὸς τά θέματά τους, τούς προσανατολισμούς καί τούς προβληματισμούς τους. Ποικιλία ἐπίσης στόν ἀνθρωπογεωγραφικό τομέα. Ἔτσι πού εἶναι δύσκολο νά ἐξεταστοῦν τά κείμενα αὐτά μέσα ἀπό μιά κοινή ὀπτική γωνία, ἐκτός ἀπὸ αὐτή μέ τήν ὁποία ἐπιγράφεται ὁ τόμος: *Θαμπές ζωές*. Χαρακτηρισμός πού μοῦ θυμίζει τό κλίμα πού ὑποβάλλει τό ποίημα τοῦ Γ. Σεφέρη «Ἀργοναῦτες», ἀπό τό *Μυθιστόρημα*, ὅπου ὁ τελευταῖος στίχος εἶναι: «Κανεῖς δέν τούς θυμᾶται. Δικαιοσύνη». Ἐντούτοις, πέρα ἀπὸ αὐτή τήν ἐκδοχή, ἔχουμε, σέ ἄλλο ἐπίπεδο, ἕναν ἄλλο κοινό παρονομαστή πού ἀφορᾶ ὅλα τά περιεχόμενα τοῦ βιβλίου. Τέτοιον κοινό παρονομαστή, ιδιαίτερης μάλιστα σημασίας, συνιστᾶ ὁ λόγος τῶν κειμένων.

Τό πρῶτο πού βλέπουμε, σ' αὐτά τά γραφτά τοῦ Γ. Η. Παπᾶ, εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου. Θέλω νά πῶ ὅτι ἡ γλώσσα πού χρησιμοποιεῖ ὁ πεζογράφος, ἀνταποκρίνεται στήν ἐκάστοτε ὀνομασία τοῦ ἀντικείμενοῦ της. Μέ τήν ἔννοια ὅτι ἀφοῦ ὑπάρχει τό ἀντικείμενο ὑπάρχει καί ἡ ὀνομασία του. Ἔτσι πού ἡ ὀνομασία νά δικαιώνεται ἀπὸ τήν ὑπαρξη τοῦ ἀντικείμενοῦ της. Ἐννοῶ ὀνομασία χωρίς προσχηματικό κάλυμμα, χωρίς περιφράσεις, χωρίς ὑποκριτικές ὑπεκφυγές, χωρίς ἔμμεσους ὑπαινιγμούς. Ἡ ἐλευθερία στήν περίπτωση αὐτή βρίσκεται στό γεγονός ὅτι δέν ὑπακούει στίς κοινωνικές συμβάσεις περὶ σεμνότητας καί καθωσπρεπισμοῦ. Τό νά μιλάς δηλαδή κρυμμένος πίσω ἀπὸ τό δάχτυλό σου. Ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος δέν ἔχουμε προκλητικό λόγο, ὅπως συμβαίνει σέ γραφτά πορνό καί σέ γραφτά ἔντονης αἰσθηματολογίας. Ἐκεῖ ὑπάρχει σκόπιμη κατάχρηση τῆς γλώσσας, ἡ ὁποία

δέν ύπηρετεῖ καλλιτεχνικούς σκοπούς, ἀλλά ἀλλότριους στόχους. Στή συλλογή *Θαμπές ζωές* ὁ λόγος γίνεται πειστικός μέ τόν ἀπροσποίητο τόνο του καί τήν εὐθύτητα τῆς ἀναφορᾶς του. Σημειῶνω ἐνδεικτικά μερικές φράσεις ἀπό τά περιεχόμενα τῆς συλλογῆς.

«...Πρώτη ἔπαιρνα τά νεογέννητα καί τά πέρναγα ἀπό τούς συγγενεῖς. Μπαμπάδες, παππούδες, θεῖους, θείες. Καί αὐτοί μέ χαρτζιλικῶνανε. Ἔβγαζα καλά λεφτά. Χεσμένοι ὅπως ἦτανε ἀπό τή χαρά τους, εἶχα τά τυχερά μου...» (σ. 21).

«...Τόν θυμᾶμαι πού περιπολοῦσε μ' ἕνα φακό φωνάζοντας κάθε τόσο: “Νά βλέπω τά χέρια ἔξω ἀπό τίς τζέπες”. Πάνω στίς ὀρμές μας, καυλώναμε ἀπό αὐτά πού βλέπαμε. Καί δέν ἦταν λίγοι ἐκεῖνοι πού τήν παίζανε μέσα στό σκοτάδι. Εἰδικά ὅσοι βρίσκονταν στόν ἐξώστη...» (σ. 27).

«...“Σιγά μὴν πῆγαινα ἐγώ”, μοῦ λέει [ὁ ταξιτζής], “μ' αὐτή τήν πατσούρα. Ἐγώ, φίλε μου, ἔχω γυρίσει ὅλο τόν κόσμο κι ἔχω γνωρίσει μουνιά καί μουνιά. Δέν τόν χαραμίζω πλέον τόν ποῦτσο μου”...» (σ. 74).

Οἱ φράσεις αὐτές δέν γράφτηκαν γιά νά προκαλέσουν τόν ἀναγνώστη, ἀλλά γιά τήν ἀνταπόκριση τῆς ἔκφρασης στό ἀντικείμενό της πού εἶναι ἡ ἐμπειρία τῆς στιγμῆς. Γιά τήν ἴδια αἰτία ὁ Α. Παπαδιαμάντης, στά σκιαθίτικα διηγήματά του, ἔγραψε τούς διάλογους στό σκιαθίτικο ἰδίωμα. Ἄν οἱ παραπάνω φράσεις δέν γράφονταν ἔτσι, ἄν γράφονταν μέ σεμνότυφο τρόπο, ἔμμεσα, θά χανόταν ἡ ἀμεσότητα τοῦ λόγου.

Ὁ συγγραφέας δέν ξεμακραίνει ἀπό τόν κορμό τοῦ κάθε θέματος. Κάτι περισσότερο: πραγματώνει τήν ἀναπαράστασή του μέ τόν συντομότερο δυνατὸ τρόπο. Αποφεύγει τίς παρεκβάσεις, τίς περιστροφές καί τίς καθυστερήσεις. Ἡ γραφή του εἶναι γραφή τῶν λίγων λόγων ἢ, γιά νά τό πῶ ἀλλιῶς, γραφή τῆς ξηρολιθιάς.

Ἐνα δεύτερο γνώρισμα πού βλέπουμε στίς *Θαμπές ζωές* εἶναι ἡ προφορικότητά τῆς γραφῆς. Βέβαια δέν ἔχουμε ἀκριβῶς προφορικό λόγο, ἀφοῦ ἔχουμε μπροστά μας γραφτά κείμενα. Μολαταῦτα, ὅταν τά διαβάσεις, αἰσθάνεσαι πὼς ἔχεις νά κάνεις μέ κάποιον πού στήνει κουβέντα. Κι αὐτό σημαίνει πὼς ἡ συγκεκριμένη γραφή παίρνει γραμμὴ ἀπό τήν προφορική γλῶσσα τῆς καθημερινότητας ἢ, ἀλλιῶς, ἀπό τήν καθομιλούμενη (τήν ἀστική καθομιλούμενη καί ὄχι τή δημοτική τῶν δημοτικιστῶν). Ἐδῶ καί δύο αἰῶνες, παρόλο τό παράδειγμα τοῦ Δ. Σολωμοῦ, τήν ψάχνουμε αὐτὴ τὴ γλῶσσα. Βέβαια δέν μᾶς εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστη. Ἀφοῦ, στήν πεζογραφία π.χ. εἶχαμε τήν παρουσία τοῦ Γ. Ξενοπούλου, τοῦ Γ. Θεοτοκά, τοῦ Γ. Μπεράτη, τοῦ Γ. Ἰωάννου, τοῦ Κ. Ταχτοῦ, τοῦ Μ. Χάκκα, τοῦ Χ. Μηλιῶνη, κ.ἄ. Ὅμως σήμερα βλέπω μιά ἀπόκλιση πρὸς μιά γλῶσσα κυριλῆ, σάν αὐτὴ τῆς τηλεόρασης, τῶν δημοσιογράφων καί τῶν πολιτικῶν. Ἀπὸ τήν ἄποψη αὐτὴ ἔχει, νομίζω, κάποια σημασία τό γεγονός ὅτι οἱ *Θαμπές ζωές* μᾶς ξαναθυμίζουν τήν ἀφηγηματικὴ ζωντάνια τοῦ προφορικοῦ λόγου.

Ἐνα τρίτο γνώρισμα, πού διακρίνει τά πεζά τῆς συλλογῆς πού ἀναφέρομαι, εἶναι ἡ λιτότητα τῆς ἀφήγησης. Ὁ συγγραφέας δέν ξεμακραίνει ἀπὸ τόν κορμό τοῦ κάθε θέματος. Κάτι περισσότερο: πραγματώνει τήν ἀναπαράστασή του μέ τόν συντομότερο δυνατὸ τρόπο. Αποφεύγει τίς παρεκβάσεις, τίς περιστροφές καί τίς καθυστερήσεις. Ἡ γραφή του εἶναι γραφή τῶν λίγων λόγων ἢ, γιά νά τό πῶ ἀλλιῶς, γραφή τῆς ξηρολιθιάς. Δέν εἶναι πολὺ συνηθισμένο τό νά ἀφηγεῖται κανεὶς χωρὶς νά φλυαρεῖ.

Κάτι ἄλλο πού παρατηροῦμε στά συγκεκριμένα πεζογραφήματα, εἶναι ὅτι ὑποδηλώνουν μιά διακριτικὴ φωνή. Πράγματι, ἀνάμεσα ἀπὸ τίς γραμμὲς τῶν κειμένων, αἰσθανόμαστε νά βγαίνει μιά κάποια φωνή. Ἀπὸ ὅλα τά πεζογραφήματα τοῦ τόμου ἡ ἴδια χαρακτηριστικὴ ἠχητικὴ παρουσία. Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ ὑποκείμενου πού μᾶς μιλάει κάθε φορά μέ ἕναν καί μοναδικό χρωματισμό φωνῆς. Μὲ εἰδικότερα διακριτικὰ της τήν καθαρότητά της, τόν χαμηλόφωνο τόνο της, τήν χωρὶς ἐξάρσεις μέση ἔντασή της, τήν εὐθύτητά της. Ἴσως αὐτὴ ἡ τελευταία ιδιότητά της νά χαρίζει στά γραφόμενα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο στοιχεῖο, τήν εἰλικρίνεια πού τά διέπει.

Τελειώνοντας, θέλω νά πῶ πὼς τά κείμενα τοῦ τόμου δέν ἔχουν ὅλα τήν ἴδια ποιότητα. Ὅρισμένα ὑπερέχουν. Ὅπως εἶναι, «Ἡ Λεμονιά ἢ ποιήτρια» (κορυφαῖο τοῦ τόμου), «Ὁ Πασχάλης ὁ καυλιάρης», «Οἱ “καλοσύνες” τοῦ χωριοῦ», «Ἡ τελευταία συνάντηση», «Τά μπλέ παπούτσια», «Ὁ δόκιμος καί ἡ “θείτσα”», «Ὁ τραβεστί μέ τό σκυλί», κ.ἄ.